

Makalenin Geliş Tarihi: 4 Kasım 2020
Makalenin Kabul Tarihi: 16 Aralık 2020

ÇUKUROVA/İSALI AVŞARLARININ AĞIT SÖYLEME GELENEĞİ VE AĞITLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

THE TRADITION OF LAMENTATION AVŞARS OF ÇUKUROVA/İSALI AND AN EVALUATION ON THEIR
LAMENTS

Gülsüm Tarçın*

Öz

Ağıtlar, ağıt söyleme geleneği içinde yaşayarak geçmişten günümüze kadar gelen halkın ölüm, ayrılık vs. ve çeşitli toplumsal olaylar karşısında ortak acılarını dile döktüğü sözlü kültür ortamında aktardığı ürünlerdir. Günümüzde de ağıt söyleme geleneği birçok yörede yaşatılmakta, bunlardan en çok da Çukurova'da yaygın olan Avşar ağıtları göze çarpmaktadır. Avşar Türkmenleri tarafından yakılan Avşar ağıtları hikâyesi ve ezgisiyle birlikte yakılarak, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Ağırlıklı olarak Çukurova bölgesinde iskân edilen Avşarların sözlü kültür ürünlerinin yaşatıldığı en güzel örneklerinden olan ağıtlar, Adana/Ceyhan ilçe sınırlarındaki İsalı'da da ağıt söyleme geleneği içinde varlığını sürdürmektedir. Bu makalede, İsalı Avşarlarının ağıt söyleme geleneği üzerinde durulmuş, derlenen biri ayrılık diğerleri ölüm üzerine olan toplam 11 ağıttan yola çıkılarak, bu geleneğin Çukurova ağıt söyleme geleneğindeki yeri ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve içerikten hareketle sosyo-kültürel unsurları değerlendirilmiştir. Aynı zamanda İsalı ağıtlarının yazılı ortama aktarılması hem Çukurova ağıt söyleme geleneğinin bir parçasını tamamlaması hem de Avşar ağıtlarının bir örneği olması sebebiyle bilimsel çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ağıt, Ağıt Söyleme Geleneği, Çukurova, Avşar, İsalı.*

Abstract

Lamentations from past to today, living in the tradition of mourning, death, separation, etc. and in the context of a variety of social events, they convey their common pain in the oral culture. Nowadays, the tradition of lamentation is kept alive in many regions, the most common of which is the Avşar laments which are common in Çukurova. Avşar laments spoken by Avşar Turkmens, has been transferred from

* Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Kilis/TÜRKİYE;
ORCID: 0000-0002-6218-6862

generation to generation with the story and its melody. The lamentations of Avşar who are inhabited in Çukurova region, which is one of the most beautiful examples of verbal culture products, continue to exist in the tradition of lamentation in the Isalı district of Adana / Ceyhan. At the same time, it is aimed to contribute to scientific studies by transferring the lamentations of the Isalı to the written environment and completing a part of the tradition of lamentation Cukurova and being an example of Avşar lamentations.

Keywords: *Lament, tradition of lamentation, Cukurova, Avsar, Isalı.*

Giriş

Ağıt, Türkçe Sözlük'te “Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sağı, mersiye” olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1988: 23).” Bunun dışında ağıtlar, birçok araştırmacı tarafından da tanımlanarak çeşitli yönlerden ortaya konulmuştur. Dilçin'in Türk Şiir Bilgisi'nde “ağıt” âşık edebiyatı nazım türleri arasında bulunmakla birlikte, şu şekilde tanımlanmıştır: “Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan acıları anlatmak amacıyla söylenen şiirlerdir. Ölümden duyulan üzüntüyle birlikte ölenin iyilikleri de anlatılır. Anonim halk şiiri malı olan ağıtlar da vardır. Bunlar genellikle genç yaşta ölen kız ve delikanlılar için söylenir. Ayrıca gelin olup anasının evinden ayrılan kızlar için de ağıtlar yakılır (1997: 342).” Kaya, ağıtı anonim halk şiiri içinde manzum şiirler arasında tasnif etmiştir: Ağıt, genellikle sekiz heceli mısralardan oluşan dördüklüklerle söylenir ve farklı kafiye sistemlerine sahiptirler. Yanık ezgilerle terennüm edilirler. Şekli ne olursa olsun, acı ile vücuda getirilmeleri, onların kimliğini aksettiren en önemli husustur (www.dogankaya.com).

Diğer araştırmacıların ağıt hakkında verdiği bilgiler ise şöyledir:

İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme üzüntü, telaş, korku ve heyecan anındaki feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, şikâyetlerini düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesinde umumiyetle “ağıt” adı verilir. Ağıt söyleyen için “ağıtçı” sözü yaygınlaşmış ve “ağıt yakmak” deyimini türemiştir (Elçin, 1990; 1). Ağıtçı, yaşlı ailenin bir yakını, ölünün kızı, kız kardeşi, anası vb. olabilir, ama bir yabancı da olabilir. Hatta ağıtçılığı iş edinmiş, emeğini para ya da başka hediyelerle ödetenler de görülüyor kimi yerlerde. Ağıtçı yabancı olduğunda, ağıt metninde kendi adına konuşabilir, ama sözlerinin büyük çoğunluğu, orada bulunsun bulunmasın, aile üyelerinin ve yakın akrabalarının ağzındadır (Boratav, 2016; 225).

Bu tanımlara göre, ağıt için, “ölüm karşısında insanoğlunun acısını, feryadını, üzüntüsünü dile getirmek için ölünün ardından söylenen ezgili şiirlerdir”, denilebilir. Genellikle beklenmeyen genç ölümler karşısında bu ağıtların yakıldığı anlaşılmaktadır. Bu ağıtlar anonimleşerek halkın ortak duygularını, acılarını ortaya koyar ve ağıtçılar tarafından sözlü kültür ortamında aktarılır.

Animizme göre ölü kutsaldır. Bu yüzden, onun karşısında kutsal olmayan her türlü işi, çalışmayı durdurmak gerekir. Bugün Anadolu'da cenaze haberi alındığında her türlü iş güç bırakılır. Ölünün ardından bazı davranışlarda bulunmak, ağlamak, sızlamak, kadınların saçlarını kesmesi, bedenlerine toprak sürmesi, bazen çok uzun süre konuşmayarak yas tutması gereklidir (Artun, 2016; 27). Animizm kısaca; ölenlerin ebediyen dünyadan ayrılmadıkları, ruhlarının cenazenin çevresinde, ağaçlarda, bitkilerde ve giderek tüm doğada dolaştıkları inancıdır ve böylece tüm doğanın canlı olarak algılanmasıdır (Artun, 2018; 100). Eski inançlarda ölüm törenlerinin kökeni

ölenin bu dünya ile öteki dünya arasındaki ilişkilerini düzenlemek, öte dünyaya geçişini kolaylaştırmak dileğine dayanır. Ölüm hayatın sonu değildir. Yas ve ağıt törenleri eski çağlardan günümüze, ölüye saygı göstermek, acıyı yansıtmak ve paylaşmak amacıyla varlığını sürdürmektedir (www.cu.edu.tr). Yorumlarını daha çok yeni malzemelere dayanarak yapan, Rusian Folklore yazarı, Y.M.Sokolov; bu konuda daha geniş bilgi vermekle, ayrıca ağıtlarla ölü gömme âdetlerinin ilişkisi üzerinde durmaktadır: Nasıl düğün türküleri evlenme merasimlerinin muhtelif kısımlarına bağlı olarak belli temellere ve şekillere sahiplerse ağıtlar da ölü gömme âdetlerinin muhtelif safhalarına bu şekilde bağlıdır. Profesyonel ağıtçılar ağıt edebildiği gibi, ağıtlar ölünün akrabaları daha doğrusu akraba kadınlar tarafından yapılır. Ağıtlar bilhassa son iki-üç asırdır sadece kadınların eseridir. Her kadın ağıt söylemeyi bilir. Çünkü şekiller ve muhteva gelenek tarafından şekillendirilmiştir. Ağıtların yapısında geleneksel formüller, geleneksel ifadeler önemli rol oynar (Bali, 1997; 9).

Ağıt söyleme geleneğinin mazisi oldukça eskidir. Her ne kadar elimize geçmese de, insanlığın varoluşu ile birlikte ağıtların da söylendiğini kabul edebiliriz. Zira insan hayatının olduğu her yerde acı da, sevinç de vardır. Kim bilir, belki ilk insanlarımız da şimdi olduğu gibi üzüldüklerinde ağıt, sevindiklerinde ise türküler söylemişlerdir (Şimşek, 1993; 1). Yazılı ilk şekline Orhun Abidelerinde rastladığımız “ölü gömme” merasiminin Türk dilindeki en eski karşılığı “yuğ” kelimesidir ve “yok”tan geldiği söylenmektedir. Nitekim Orhon yazıtlarında “katun yok bolmuş (ölmüş) erti.” denilmektedir. Kaşgarlı Mahmut’a göre “yuğ ölümden üç veya yedi gün sonra verilen yemek”tir (Bali, 1997; 14). Eski Türklerin ağıtlarla yakın münasebeti bulunan üç önemli merasimi vardır. Bunlar; “sığır”, “şölen” ve “yuğ”dur. “Yuğ” bir başka ifadeyle “yas” veya “mâtem” töreninde; “... Ölen vücut bir çadıra konur, önce yakın akrabası türlü kurbanlar keserek bir çadırın önüne dizerlerdi. Sonra ağlayıcılar mâtemcilerle birlikte atlara biner ve çadırın çevresinde yedi defa dönerlerdi. Beğler, atlarını yorarlar, kaygı onları zayıflatır, yüzleri safran sürülmüş gibi sararırdı. Kurtlar gibi ağlaşır, yakalarını yırtar, ağlamaktan sesleri kısılır, gözleri yaşlarla örtülürdü.” (Banarlı, 1971; 45). Bugün Türkmen ve Yürüklerle Güney, Orta ve Doğu Anadolu’da yayılmakla beraber eski ağıt geleneğini sürdürenler de vardır. Toroslarda, Binboğa dağlarında, Çukurova’da, Gaziantep’te, Siirt’te Erzurum’da ve Kozan’daki temsil şöyledir. Hasta can çekişirken hoca Kur’an okur; ruhunu teslim edince yakınları bir halka oluşturur. Ev halkından biri ölünün bohçaya konulmuş çamaşır ve elbiselerini ortaya döker. Bohçayı getiren eline herhangi bir eşyayı aldıktan sonra uzun veya kırk hava ezgisiyle ölünün ailede bıraktığı boşluğu anlatan ağıtına başlar. Bu ağıt, çoğu zaman ağlamanın ötesinde bir feryattan ibarettir. Bulgar dağındaki yürüklerde ise bu manzum veya nadiren mensur sözler ölünün niteliklerini belirleyici duygu ve düşünceye girebilmek için bir bakıma prolog olarak kullanılmaktadır. Ölüm fikri amaca göre şekillenir ve muhteva kazanır. Ağıtın sonunda ağıtçı “ehe, ehe, ehe” gibi yanık bir ses çıkarır; onu dinleyen kadınlar bu “ehe” ünlem veya feryadını tekrar ederek ağlaşırlar; sıra ile her biri ellerine aldıkları çamaşırı tutarak içlerinden geldiği gibi, hiçbir suniliğe kaçmadan ananın getirdiği ezgilerle ağıtlarını söylerler. Çukurova’da Adana’da, Kozan’da ağıtçı “ölü deşeti” adı verilen, evvelce söylenmiş ağıtların hâfızasında kalan parçalarından kurulu ağıtını yakar. Sivas yöresinde ölü kaldırıldıktan sonra ölenin yakınları ile baş sağlığına gelenler tarafından 3-7 gün müddetince ağıt söylenir (Elçin, 1990; 4-5). Ağıtçı ölünün vücutça ve huyca övülecek yönlerini bir bir sayıp döker, güzelliğini, yürekliliğini, cömertliğini, boyunu posunu över. Eğer yaşadığı sürece mutluluk görmemiş bir kişi ise ölenin yaşantısı boyunca çektiklerini, bahtından gülmüş, varlıklı bir kişi ise malını, mülkünü, davasını, tarlasını, etrafındakilere yaptığı iyilikleri anlatır. Ünlü eşkıyalara yakılmış ağıtlar onların kabadayılıkları, hükümet kuvvetlerine meydan okumaları üzerinde durur. Genellikle ağıtlar-hepsinden çok da geleneğin canlı kaldığı yerlerde yakılmış olanlar-şaşırtıcı bir gerçekçilik niteliğindedir. Ağıtçı şatafatsız, yoğun bir söyleyişle, hiçbir özentî, yapmacık kaygısı göstermeksizin, köy ve kasaba yaşantısının her günlük olaylarından haber verir: aile içindeki geçimsizlikler ve çekişmeler, tamamlanmamış düğün hazırlıkları, yüzüstü kalmış harman, ödenecek borçlar v.b. -Genç bir köy öğretmenin ölümüne yakılan bir ağıt onun okuluna, öğrencilerine bağlılığını, köylülerin yolları

kapamış olan zorlu kış günlerinde onu kurtarma umudu ile şehirden doktor getirebilmek için ellerinden geldiğince nasıl çabaladıklarını sayıp döküyor (Esen, 1982; 14).

Çukurova/İsalı Avşarlarında Ağıt Yakma Geleneği ve Ağıt Örnekleri

Ağıt kelimesi Çukurova’da, mersiye ve ölen bir kimsenin iyi hallerini ve ölmesinden duyulan acıları sayıp dökmek üzere söylenen ezgi; ezgi ile mersiye söyleyerek ağlama” karşılığında kullanılmaktadır. “Ağıt söyleyen, ağıt söyleyerek cenaze sahiplerini ağlatan” kişilere yörede “ağıtçı” adı verilmektedir. Görkem’in kaydettiği bilgilere göre bir kaynak şahıs ise, ısrarla ağıt yerine “ağlamak” kelimesini kullanmaktadır. Ayrıca ağıt metinlerinde, “türkü yakmak”, “havil”, “şiir söylemek” ve “destan yazmak” gibi kelime ve deyimlerin kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan sadece “havil” kelimesinin ağıt karşılığı kullanıldığı düşünülebilir (2001; 92).

Birçok bölgemizde, ölen kişinin eşyası ortaya konularak veya ağıtçının elinde tutularak ağıtlar söylenir, oturanlar hep birlikte ağlarlar. Çukurova bölgesinde, ölen kişiye ait olan bu elbiselere, “soyka” ismi verilir. Bazen bir elbise (soyka) elden ele dolaştırılarak sırasıyla herkes bir dörtlük söyler. Cenaze yerinde birden fazla “ağıtçı” var ise, bunlar karşılıklı oturarak sırayla söylerler. Bazı hallerde eğer söylenen ağıt hemen unutulmamışsa cenazeye sonradan gelen her insan için yeniden söylenerek hep birlikte ağlanır. Şimşek, para karşılığında ağıt söyleyen hanımların da olduğunu ifade etmektedir. Buna göre, “Eğer bir ölüm hadisesi varsa cenazeye getirilerek, ağıt söylemesi istenir. Eğer ölümün dışında; kaza, hastalık, ayrılık, vs. gibi durumlarda ise “ağıtçı”nın yanına gidilerek belli bir miktar para verilip üzüntülerini dile getiren bir ağıt söylemesi istenir.” Bir ölüm hadisesi üzerine ağıt söylenirken cenazeye gelen herkes toplu bir şekilde oturur. “Ağıtçı” ağıdını söylerken yanındakiler susup sessizce dinlerler. Fakat her dörtlüğün sonunda; “oyy oyy oyy.....uy ha haha....vs.” gibi nidalarla ağlarlar (1993; 18-19).

Yaşar Kemal, “Ağıtlar” adlı folklor derlemesinde Çukurova’da ağıt söyleme geleneğini de aktarır. Buna göre, 1940’ta Osmaniye’nin Hemite köyünde, 1941’de Kadirli kazasında gördüğü ve not ettiği, ölümlerde ağıt söyleme merasimleri arasında hiçbir fark olmadığını, ayrıca Çukurova’nın her tarafında bu âdetin, aynı şekilde yapıldığını ifade etmektedir (2007; 58). Artun ise, Çukurova coğrafyası içinde bulunan Osmaniye’de ağıt söyleme geleneği hakkında bilgi verirken ağıtların toplu sözlü kültür ortamlarında da söylendiğini aktarmaktadır:

Osmaniye’de geceleri evde kadınlar el işleri yaparlarken, istek üzerine bildikleri ağıtları söylerler. Düğün törenleri sırasında, sesi “dokunaklı” olan ve ağıt bilen kişiler, içki meclislerinde bunları söylerler. Bazı âşıklar, toplumu derinden sarsan hâdiselerle ilgili “destan”lar yazarlar ve bunları, kendileri veya sesi güzel olan diğer kişiler, köy, kasaba ve şehirlerde söyleyip satarlar. Düğünlere “kınacı” giden âşıklar, meraklıların isteklerini yerine getirmek için, saz eşliğinde yörenin çok bilinen ağıtlarını söylerler (cu.edu.tr).

Görkem’in kaynak şahıslardan naklettiği bilgilere göre, kırk elli sene öncesine kadar, “ölülere ağıt yakmak, Kur’an okumak kadar gerekli adetlerden” sayılmakta imiş. Günümüzde bu âdetin artık yavaş da olsa ortadan kalkmakta olduğu söylenilebilir. Yöredeki ağıt geleneğine ait şu bilgiler verilmiştir:

“Ben de ağıt düzerim. İcimden geliyor. Genç bir ölü olurdu; ben de cenazeye giderdim. Kadınlar beni ite ite ölü sahibinin yanına kadar çıkarırlardı. Beni görüp de

ağlayıp söylerlerdi; ben de söyledim. Cenaze kalkmadan ağıda başlanırdı. Pırtılarını elimize alıp alıp ağlardık. Birbirimize sarılıp ağlardık. Mezarın başına gidip orada da ağlardık. Ölünün uzak akrabaları gelirdi; onlar gelince de ağlardık. (...) Ağıt söylediğim için para almam; vermezler. Eğer cenazeye gidip de ağlamazsanız sizinle konuşmazlar; ‘filanın ölüsüne ağlamadın’ derler. Daha çok, genç ve acıklı olan ölümlerde ağıt yakılır.” Başka bir kaynak şahıs ise şunları söylemektedir: “Eskiden ölüye esvabıyla ağlardı. Esvabını silke silke ağlardı. Biri esvabı eline alır, bir beyit söylerdi; hep beraber ağlardı. O, esvabı diğer birisine atardı; o da ağlardı. Mezarın başında ağlamazlar; orada Kur’an-ı Kerim okurlar. Cenaze anında gelenler olursa, onları da ağıda katarsın. Dışarıdan gelen tanıdıklarına sarılıp ağlarsın. Kocam Hacı Ali Ağa’nın ölümünde ben, cenazeye gelen Döne Hatun’u da katarak şöyle ağlamıştım:

Gadanı alim Döne Hatın
Sen de söyle beyin methin
Odaya misafir gelir
Kıyılık getirir tütün

Ölen şahsın yaptıkları, gezdiği, yaşadığı yerler ve hadiseler aklına gelir; ağıda onları da katar ağlarsın.” (2001; 92).

Ağıt yakma geleneğinin yaşatıldığı ve Avşar ağıtlarının örneklerine rastlanılan bir yer de İsalı’dır. İsalı Çukurova bölgesinde Adana ilinin Ceyhan ilçesine bağlı bir köydü. 2012 yılında çıkan 6360 sayılı kanun ile İsalı Köyü de mahalle olarak Ceyhan ilçe belediyesine katılmıştır (Resmi Gazete, 2012). İsalı, Adana ilinin Ceyhan ilçesinin güneybatısına düşen bir yerleşim yeridir. Köyün batı cephesinde güneyden kuzeye doğru uzanan sıra dağlar vardır. Kuzeyinde Ağaçpınar köyü, güneyinde Hurşidiye, güneydoğusunda Durhasan dede köyü, doğusunda verimli düz ovalar yer alır (Tarçın, 2000; 3).

İsalı halkı Oğuzların Avşar boyundandır. Mahallenin adı, 16. yüzyılda Sis (şimdi Adana’nın Kozan yöresi) bölgesinde yaşayan Avşarların İsalı obasından gelmektedir (Adana Ceyhan İsalı Köyü, 2015). XVI. yüzyılda Sis bölgesinde kalabalık bir Avşar kolu yaşamaktadır. 1519 tarihinde Kozan yöresindeki Avşarlar 28 obaya ayrılmıştır. Bu obaların birkaçı müstesna olmak üzere hepsi çiftçilik yapmaktadır. Sis Avşarlarının buraya 1375 yılındaki Memlûk fethi sonucunda gelmiş oldukları anlaşılıyor. Bu fethi Memlûk ordusunun yanında Boz-Oklu Avşarlar da katılmışlardı (Eren, 1992; 244-245).

Avşar adı, Oğuz efsanesine göre Bozoklar denilen Oğuz Kağan’ın büyük oğullarından Yıldız’ın en büyük oğlu olan Avşar’dan gelmektedir. Avşarlar, Oğuz’un öteki torunları Kınıklar, Kayılar gibi devlet kurmuş, büyük hükümdarlar ve sülaleler yetiştirmişlerdir. Avşar sözcüğünü ilk kez Arap tarihçisi Makrizi’nin kullandığını görüyoruz. Kaşgarlı Mahmut bu sözcüğü Afşar, Yazıcıoğlu Avşar biçiminde yazıyor. Bu iki durumda da Avşar “çevik ve vahşi hayvan avına hevesli” anlamlarına gelmektedir (Özdemir, 2007; 6-8). Çukurova’da yaşayan Türkmen oymaklarından Avşarlar, Ceritler, Tecirliler, Bozdoğanlar, Mürseloğulları ve o tarihte sayıları 26’ya varan oymak ve aşiretler 1865 yılına kadar göçebe bir yaşam sürerlerdi. Bunlar kışın Çukurova’da, yazın yaylalarda yaşarlardı. Göçebe Türkmen gruplarının hayvan sürüleri yerleşik halkın tarım arazilerine zarar vermekteydi. Ayrıca göçerler yaylalara çıktıklarında yöredeki köylere, kazalara baskınlar düzenleyerek “vur kaç” yaparlardı. O yüzden İstanbul’daki padişahlara çok sayıda arzuhaller (dilekçeler) verilmişti. Buna karşılık, bu Türkmenlerin cezalandırılması için çeşitli tarihlerde fermanlar çıkarıldı. Devlet bunları islah ve iskân etmek için toplu sürgünlere gönderdi. Avşarlar, 1692 yılında padişah II. Süleyman zamanında Halep’in Rakka kazasına, daha sonraları da Yozgat-Bozok’a birkaç kez sürgüne gönderildi. Ama Avşarlar, buralarda durmayarak Çukurova’ya, Toroslara geri döndüler (Özdemir, 2007; 8).

Avşarlar; Dadaloğlu, Elbaloğlu, Azmi, Seyit Osman gibi ünlü ozanlar yetiştirmişlerdir. Arı-duru Türkçe ile bu halk ozanları, Avşar oymağı ile mensuplarının acılarını, sancılarını dile getiren türkü ve deyişler söylemişlerdir.

Bunlarla birlikte; adı bilinmeyen Avşarlar da dilimizin en güzel ve başarılı ağıtlarını ortaya koymuşlardır. Bu ağıtlar, yüzyıllardan beri, yurdumuzun gönüllerden kulaklara ve gönüllere yansıyor durmaktadır (Makal, 1982; 285). Ölenin ardından ağıt yakmak, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bugün bile varlığını sürdüren bir gelenektir. Avşar ağıtlarında ise sadece ölenin ardından değil, yaşayan insanlar için de ağıt yakılmaktadır. Derlenen Avşar ağıtları incelendiğinde ölüm, gurbete gitme, askere gitme, gelin gitme, sevgililerin ayrılması, hastalık, aile içi huzursuzluk, kesilen saç beline kadar değişik konularda ağıt yakıldığı görülmektedir. Avşar ağıtları acı veya hüznü içeren bir konu için hikâyesiyle birlikte nazım şeklinde, ezgisiyle birlikte yakılmaktadır. Avşarlar ağıtları kişi ya da topluma üzüntü verecek her konuda yakmakta, acı içeren şiirlerinin hepsine de ağıt demektirler (Çağınlar, 2013; 436).

İsalı halkının Avşar olması sebebiyle İsalı'da Avşar kültür ve gelenekleri yaşamaktadır. Bunlar arasında Avşar ağıtları önemli bir yere sahiptir. Avşar ağıtlarının geçmişten günümüze sözlü kültür ortamında aktarıldığı görülmektedir. İsalı'da ağıtları yakan kişilere "ağıtçı" denilmektedir. Ayrıca bu gelenek, "ağıt yakmak" olarak ifade edilmektedir. Ağıtları kadınlar ve erkekler yakmaktadır. Ağıt yakmalarıyla bilinen bu kişilerden hâlâ hayatta olanlar cenazelerde ağıt yakma geleneğini sürdürmektedir. KK-4'ün verdiği bilgilere göre, bilinen en eski ağıt yakıcı Fadime Çeker, 1963 yılında vefat etmiştir. Kaynak kişinin çocukluğunda cenazelerde ağıt yaktığına tanık olduğu ve 1980'li yılların sonuna doğru vefat eden bir ağıtçı da Alican Akkır'dır. Bunu şöyle ifade etmektedir: *"Bir âşık gibi kimin cenazesine gitse anında birbirine uyumlu sözleri bir araya getirerek kadın ağıtçılardan bile daha etkileyici bir şekilde ağıt yakardı, ağlayıp ağlayıp ağıt dizelerini söylerdi, ardından tekrar ağlardı."* Bunun yanında Miyase Gürsoy, Ülviye Doğanay, Durdu Ateş, Zöhre Çetin günümüze yakın zamanda vefat eden ağıtçılar olarak bilinmektedir. Şu an hayatta olan yalnızca erkek ağıtçılardan Ziya Gevrek'tir. Bu kişiler duyduklarını anında öğrenebilme yeteneğine sahip, hafızası güçlü kişiler olarak biliniyorlar ve ağıtları cenaze evinde o sırada söylenirken öğrenirler. Aileler, akrabalar biraraya geldiğinde, ölen kişinin mevzusu olduğu zaman, hatırasından bahsederken, bilen kişiler bu ağıtları o anı yaşamak için de söyler (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4).

İsalı'da ağıt yakma geleneği Çukurova'da sürdürülen geleneğin bir parçasıdır. Ağıt, genellikle cenazenin başında söylenir. Cenaze kalkınca da bir hafta boyunca söylenmeye devam edilir. Ağıtçılar, ağıtları genellikle kendi yakın akraba, eş dostlarının cenazelerinde yakarlar. Kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre, para ile başkalarının cenazelerinde ağıt yakma geleneği yoktur (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4).

Ağıtçılar, ağıt yakarken, orada bulunan akrabalarını ve arkadaşlarını da ağıt koşmalarına katarlar. Hatta ağıt yakma sırasında cenaze evine gelen kişinin de yakın zamanda bir yakını ölmüşse, onu da ağıtın içine katar ve birlikte diz çökerek ağıt yakarlar. Ağıtçı, ölenin kişiliğinden, geçmişinden, yakın dostlarından, arkadaşlarından bahseder ve o bahsedilen kişiler de ağıtçıyla birlikte ağlamaya başlar. Bazı kişiler de ağıtçı olmasalar dahi kendi yakınlarının ölümünden dolayı yürekleri yandığı için kendiliğinden ağıt söylerler (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4). Aşağıdaki ağıt örneklerinde görüleceği üzere, ağıt yakma sırasında cenaze yerine gelen kişiler de ağıta katılır, varsa onun da yaşadığı aynı acıya ortaklık edilir ve birlikte ağlaşmalar artar. Kaynak kişiden doğrulanan bilgilere göre, aşağıdaki birinci dörtlükte Azime

adlı kişinin de geçmişte çocuğu öldüğü için ağıt yakma sırasında “eş olduk sana Azime” diye ona da seslenilerek ağıta katıldığı görülmektedir (KK-5). Dolayısıyla acı ortaktır. Diğer örneklerde de ölenin akrabasına ya da eş dostlarına, komşularına seslenilerek acı paylaşılmaktadır. Ayrıca bazı ağıtlarda “gadanı alayım” diye hitap edilmesi Çukurova yöresinde sıkça kullanılan bir deyimdir ve “günahını, derdini, tasesını almak” anlamına gelmektedir.

*“Eş olduk sana Azime
Darılma benim sözüme
Eğer gardaş geri gelse
Gayıl ollum¹ üç kuzuma (6/2)
****

*Hoşgeldin hacı dayısı
Biz olduk başı kayası
Kızlarıma kıran girsin
Oğlum içinin iyisi (1/1)
****

*Gadanı alayım Eşe
Yaşa babamoğlu yaşı
Canımı kurban edeyim
Kanala düşen gardaşa (6/3)
****

*Gadan allım babam kızı
Bizler yiğidin bacısı
Kanala düşmüş de ölmüş
Babamın ergen hacısı (6/4)
****

*Gadan alayım Fatma
Etme Kadir Mevlam etme
Daha benim bacım gelin
Her adamı tutmam tutma (9/2)
****

*Kurban olayım Özden
Niye anlamıyon sözden
Babamoğlu gelmezse
Seni de alacaklar bizden” (10/I-1)*

Ayrıca, aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi, ağıt yakan kişinin ölümün verdiği acıyla hiçbir şeyi gözü görmez, yüreği yandığı için eteğindeki her şeyi döker, kimin yanlışı varsa söyler. Bazen de ölüm, dargınlıkları giderir, küskünleri barıştırır. Birinci örnekte, ağıtçı geçmişte kız isteme davasından dolayı dargın olduğu kardeşiyle acısını paylaşmak ister; fakat ölümle birlikte artık derdine derman olamayacağını dile getirir. İkinci örnekte ise, ağıtçı kardeşinin kız kardeşinin düğününde vurularak öldürülmesi sonucu düşmanına intizar etmekte, aynı akıbeti dilemektedir:

¹ Razi olmak

“Yukarı çıkarım amma
Derdime derman olmanız
Bacım kızı istiyor diye
Dolanıp bize gelmeniz (6/5)
***

Çağırım da gardaş gelsin
Ateş düşsün evi yansın
Düşmanın bacıları
Bacım gibi gelin olsun” (10/4)

Ağıt yakan kişi ölünün giysilerini eline alarak, ayağa kalkar göstere göstere ağlar, bunu oturarak da yapar, elindeki giysilerden bahisle yeni aldığı giysileri, hayattayken düğüne gezmeye çarşıya giderken giydiği giysileri anımsayarak ağlar (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4). Ölünün elbiselerini eline alarak ağıt yakma âdetinin olduğu şu ağıttan anlaşılmaktadır:

“Elime verdiler güdük
Hamza bir solukta gidik
Güz gelir bayrak kaldırır
Abdallar da çalar düdük” (7/3)

Ağıtçı, ölenin hayattayken giyemediği yeni elbiselerinden bahseder:

“Elbise vermiş terziye
Hayırlı olsun dememiş
Doktor perhiz deyince
Su içip ekmek yememiş (2/4)
***

İki tane fistan dikmiş
Biri al da biri sarı
Öldüğünü aramıyom
Arada perişan karı” (8/6)

Ağıtçı ölünün fiziki özelliklerinden de bahseder, vücutça ve huyca övülecek yönlerini söyler:

“Sarı çiçek çıkmış dize
Kurban olurum ala göze
Yarım düğürçü² gideceğim
Şu karşıdaki Senem kıza (3/3)
***

Yandım komşularım yandım
Göle vardım geri döndüm
Kara kekil kara bıyık
Durmuş'u Hacı'yı saldım (6/1)

---

² Kız istemek, görücülük.

***

*Kaşı kara gözü kara
Kalçasında çıkmış yara
Sabah Adana'dan geldi
Hasan ile Ali Kara (9/1)*

***

*Adı yazılmış taşlara
Allah vermesin başlara
Habba, Sultan kurban olsun
Alnında kara kaşlara (2/10)"*

Bazen de ağıtlarda ölen evladın ailesi ve çevresi tarafından ne kadar sevildiği dile getirilir. Onun huyca güzel özellikleri sıralanır. Ayrıca aşağıdaki örneklere bakılacak olursa erkek evladın aile içinde ayrı bir sevgisinin olduğu anlaşılabilir ve bu ölümün verdiği acıyı daha da arttırmaktadır:

*"Hoş geldin hacı dayısı
Biz olduk başı kayası
Kızlarıma kıran girsin
Oğlum için iyisi (1/1)*

***

*Abdullah hepsinin hası
Bir zamanlar çekerler yası
On günden beri ağlıyor
Kalmamış anasının sesi (2/1)*

***

*Hamza evlerinin gülü
Kırıldı Bebek'in beli
Öldüğünü duyunca
Döküldü milleti eli" (7/1)*

Ağıtların Biçim Özellikleri

Derlenen ağıtların biçim olarak incelendiğinde çoğunlukla dörder dizelik bentlerden oluştuğu görülmüştür. Ancak (5) numaralı ağıtta dört dizinin ardından gelen iki dizelik nakaratlarla altılı bentler oluşmuştur. (11) numaralı ağıt dörder dizelik bentten kurulmuş ancak son dizeler nakarat şeklindedir. (10) numaralı ağıtta ise, dört dizelik bentlerle kurulmasına rağmen altı dizeden oluşan bende de rastlanmıştır.

Ağıtlarda ölçü, çoğunlukla sekiz heceli olup (1); bazı bentlerde yedi ve dokuz heceli dizelere de rastlanılmıştır (2, 4, 5, 6, 7, 8, 9). (10) numaralı ağıt ise yedili, sekizli, dokuzlu hatta onlu hecelerle karışık dizelerden oluşmuştur. (11) numaralı ağıt, 11 dizelik dördüklükler halinde iken on heceli dizelerle karışmıştır.

Ağıtların İçerik Özellikleri

Ağıt örnekleri incelendiğinde, ağıtların şahıslar üzerine söylendiği görülmektedir. Bunlar ölüm (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 numaralı ağıtlar) ve ayrılık üzerine (11 numaralı ağıt) söylenenler olarak iki grupta toplanabilir. Ağıtlar kişinin hangi şartlar içinde öldüğü üzerinde de durmaktadır. Ağıtların talihsiz kazalar, vurulma, intihar, hastalık gibi nedenlerle genç yaşta ölenler için yakıldığı görülmektedir. Ağıtlardan ölüm nedenleri anlaşılmaktadır. Buna göre sırasıyla,

Hastalık (1, 2, 9 numaralı ağıtlar);

*“Adana’ya vardım mı
Var kuzumun koşuşları
Aceb beni bırakır mı
Başındaki çavuşları” (1/2)*
***

*“Elbise vermiş terziye
Hayırlı olsun dememiş
Doktor perhiz deyince
Su içip ekme yememiş” (2/4)*
***

*“Kaşı kara gözü kara
Kalçasında çıkmış yara
Sabah Adana’dan geldi
Hasan ile Ali Kara” (9/1)*

Düşme, boğulma (3, 4, 5, 6, 7 numaralı ağıtlar);

*“Koca boğaz koca boğaz
Geceler olur ayaz
Aldım öldürdün oğlum
Aldırmadın bana muraz
Oğlum benim, Dede’m benim
Kurban olsun anan senin” (5/2)*
***

*“Gadan allım babam kızı
Bizler yiğidin bacısı
Kanala düşmüş de ölmüş
Babamın ergen hacısı” (6/4)*

Kaza (av kazası, trafik kazası) (3,7 numaralı ağıtlar);

*“Haklı oğlancığım haklı
Kesesi koynunda saklı
Suç mu etmiş benim oğlum*

Vurduğu iki toklu³” (3/5)

***

“Anasının adı Döndü

Duyan eller buna yandı

Siz kimseye bişey demen

Bu kaza Allah’tan geldi” (7/2)

İntihar (8 numaralı ağıt);

“Arabaya binmiş iken

Götürmemişler yazıya

Canımı kurban ederim

Asılı ölen kuzuya” (8/1)

Vurulma (4, 10 numaralı ağıtlar);

“Hota oğlancığım hota

Yol gitmez dükkândan öte

Göbeğinden kurşun değmiş

Gömlek yanar tüte tüte” (4/2) sonucunda ölüm nedenleri dile getirilmektedir.

Ayrılık (11 numaralı ağıt);

Bu ağıtta ise ayrılığın nedeni bildirilmektedir. Kocasını terk ederek bir başkasıyla evlenen kadının ardından kocasının ayrılık acısı ağıta konu edilmiştir:

“Hopurun Dağı’nın⁴ murtları kara

Döne açtın içerime bir yara

Kötüyünen kaçtın günümü ara

Aman dağlar duman çöke başına” (11/6)

Ağıtları yakan şahıslar ölen kişilerin en yakınları olmaktadır. Bunlar, annenin oğluna (1, 2, 3, 4, 5), annenin kızına (8), kız kardeşin erkek kardeşine (6, 10) ve kız kardeşinin eşine (9) yaktığı ağıt; hâk âşığının yaktığı ağıt (7), kocanın karısına yaktığı ağıt (11) şeklinde sıralanmaktadır.

Evlilik çağında olup evlenmeden ölen gençlerin ardından yakılan ağıtlarda acı daha yoğun hissedilmektedir. Derlenen ağıtların çoğunda ağıtçı düğünlerini görememiş bekâr ya da nişanlılara yoğun bir söyleyişle acı acı yakınmaktadır. Henüz evlenip yuva kurmadan ölen gençlerin ardından halk arasında “mürüvvetini göremedik”, “gözü açık gitti” “muradına eremedi” denilir (KK-1). Dolayısıyla tamamlanmamış düğün hazırlıkları ağıtlardaki acıyı daha yoğun hissettirmektedir. (8) numaralı ağıt örneğinde Hürü adlı genç kızın kendini asması sonucu yakılan ağıttan henüz evlenmemiş olduğu ve kendisiyle ilgili düğün

³ Altı aylık ile bir yaş arasındaki kuzu

⁴ Köyün içinde bir dağ

hazırlıkları yapıldığı anlaşılmaktadır. Halk arasında “kız beşikte (kundakta) çeyiz sandıkta” adlı sözüyle de ifade edildiği gibi kız çocuğu doğduğu andan itibaren çeyiz hazırlıkları yapılmaya başlanır. Hürü’nün de çeyizi hazır; fakat bugünkü adı Ceyhan eski adı Hamidiye pazarında çeyizinin ölümü üzerine başkalarına verileceği acı içinde ifade edilmektedir. Aşağıda görüleceği üzere bu ifadeler yoğunluk kazanmaktadır:

“Kırk yağlığı var oyalı
Kıçı sandıkta dayalı
Hürü’ m ekmek yemez oldun
On beş sene duyalı” (8/3)
***

“Kızım kızların içinde
Yemen kıması saçıldı
Ev⁵ din miydi kestek kızım
Düğürçün Payas içinde” (8/4)
***

“Mezarına mezarına
Ağlıyorum üzerine
Kız çeyizini dökerim
Hamidiye pazarına” (8/5)

Bir başka ağıtta da, ölen gencin nişanlı olduğu anlaşılmaktadır, yaşasaydı nişanlısına düğününde takılacak takılardan bahsedilmiştir:

“Yücelerden öter keklik
Ağzım söyler dilim ıklık⁶
Gerdanlıkla gaziyi
Senem’e takacağım beklük⁷” (3/8)

Aşağıdaki ağıt örneğinde de benzer özellik vardır. Bir düğün töreni içinde canlandırma yapılarak, gelinin hazır olduğu ifade edilmiş, ölen gencin bekâr öldüğü anlatılmak istenmiştir:

“Frenk çizmesi takılı
Gelin yağlamış kekili
İşte koyup gidiyorsun
Hani bunun evvekili⁸” (9/4)

Anadolu’da çocuğun yaşaması için uygulanan bazı pratikler vardır. Adana’da ziyarete gidilir, muska yaptırılır. Yıldızlama ayet yapılır. Ziyaretlere adakta bulunulur, adak yerine gelirse adak yerine getirilir. Adakta bulunulur, çocuk yaşarsa yedi yıl başkalarından giydirir, yedi yıl saçını kesmez, yedi yıl kurban keser. Çocuk yaşarsa, yedi Mehmet evinden aldığı giysileri giydirir. Yedi yıl elden topladığı paralarla Eshab-ı Kehf’e gider, orada kurban keser.

⁵ Ev-: acele etmek

⁶ Söylemek

⁷ Takı

⁸ Eş

40 kişiden para toplanır, dilek dilenir. Çocuk yaşasın diye, taş oyuğundan veya ağaç deliğinden geçirilir (Artun, 2018; 164).

Kaynak kişilerin naklettiğine göre, (10) numaralı ağıtın yakıldığı Osman adlı genç de nişanlıdır. Aynı zamanda adaklı olarak doğmuştur. Köyün ileri gelenlerinden geniş toprak sahibi, aynı zamanda köyün ağası olarak bilinen Muhsin Çavuş'un oğludur. Osman'dan önce doğan çocuklar üç dört yaşlarına geldiklerinde herhangi bir hastalık olmadan öldükleri için, Osman'ın yaşaması için adak adanmış. Buna göre; Osman'ın yedi yaşına kadar saçının hiç kesilmemesi ve her yıl yaşına girdiğinde Tarsus'taki Eshab-ı Kehf⁹ adlı ziyaret yerine gidilip kurban kesilmesi adanmıştır. Osman yedi yaşına geldiğinde ise saçları Eshab-Kehf'te kesilmiş, tartılmış ve parası orada bulunan fakir bir kimseye verilmiş, saçı ise ömür boyu ailesi tarafından saklanmak üzere eve götürülmüştür. Fakat yedinci yılda da kesilmesi gereken son adak kesilmemiş, düğünü olduğu zaman keseriz düşüncesiyle ertelenmiştir. Osman nişandıktan sonra, kız kardeşinin düğünü sırasında kıskançlık nedeniyle bir hasmı tarafından kurşunlanarak öldürülmüştür. Bunun üzerine Osman'ın annesi yedinci yılında adak kurbanının kesilmediği için oğlunun öldüğüne inanmış ve bunu söylemiştir. O dönem çevresindeki yakınları olayı böyle ifade etmektedirler. Olay 1978 yılında yaşanmıştır. Osman'ın zengin bir köy ağasının oğlu olup, boylu poslu yakışıklı bir delikanlı olarak köyde dikkat çektiği ve çevresi tarafından sevilip sayılan bir insan olduğu söylenmektedir (KK-5). Ani ölümüyle birlikte düğün hazırlıkları yarım kalmıştır. Yuvasını kuramadığı, ağıtta geçen ifadelerde Osman'ın ölümünün ardından nişanlısını başkasının aldığı (evlendiği) yer almaktadır. Bu durum birçok dörtlükte tekrarlanmış, ağıtı ve ağlaşmaları daha acı kılmıştır:

*“Kurban olayım Özden
Niye anlamıyon sözden
Babamoğlu gelmezse
Seni de alacaklar bizden” (I-10/1)*

***

*“Ne olduysa bize oldu
Herkes de yuvasın kurdu
Kurban olayım sürmeli gardaş
Nişanlımı eller aldı” (I-10/2)*

***

*“Gardaş tutmadı elimi
Düşman bilmedi halımı
Tez gel babamın oğlu
Eller alır gelini” (II-10/4)*

(2) numaralı ağıtta da benzer bir durum vardır. Ölen gencin sevdiği kız başkasına verilmiştir:

*“Erken yumuşlar yüzünü
Anan da döver dizini*

⁹ Tarsus'ta bulunan “Yedi Uyurlar Mağarası”

İstemedен veriyorlar

Gevrek'in hanım kızını" (2/8)

"Bekâr ölen erkeğin ardından, soyunu sürdüreceк evladı olmayacağı için halk arasında "kör ocaklı" denilir" (KK-1). Ağıtta "gardaş sallamamış beşik/kör ocaklı babamoğlu" ifadesiyle ocağın devamını sağlayacak kimsenin kalmadığı, evinde ışık yanmayacağı, evin boş virane kaldığı ifade edilmektedir:

"Ölene olur ölene

Bacım n'olur kalana

Babamoğlu ev de yaptırmış

O da kaldı virane" (10/I-3)

***

"Şu dillerim oldu âşık

Gardaş sallamamış beşik

Kör ocaklı babamoğlu

Evinde yanmıyor ışık" (10/II-2)

"Ayrılık" üzerine söylenen (11) numaralı ağıtta ise, karısının evi terk etmesiyle yüreği yanan kocanın acısı konu edilmiştir:

"Hopurun Dağı'nın murtları kara

Döne açtım içerime bir yara

Kötüyünen kaçtım günümü ara

Aman dağlar duman çöke başına" (11/6)

***

"Âşık İbrahim'im çöktüm oturdum

Elim yandı yavrum suya batırdım

Senin gibi nazlıyı yitirdim

Aman dağlar duman çöke başına" (11/7)

Karısının giderken çocuğunu da beraberinde götürmesiyle, hem ayrılığın hem de çocuğunun hasret acısını çektiği ağıtta geçmektedir:

"Ceyhan'a vardım kuzuyu gördüm

Şükürler olsun dilini duydum

Yavrum seni buraya armağan verdim

Aman dağlar duman çöke başına" (11/2)

Ağıtlardan söylendiği zamana ait sosyo-kültürel yaşamdan, ekonomik kaynaklardan ve kültürel değerlerden izler de bulmak mümkündür. Derlenen ağıtlarda o döneme ilişkin giyim kuşam kültürü, kullanılan eşyalar, geçim kaynakları, gelenek görenekler, değer yargıları hakkında bazı bilgiler mevcuttur. Örneğin, bir ağıtta geçen "on iki sabanlıca eşim" sözü zenginliğin ifadesidir. Ağıtçı varlıklıdır ve malını mülkünü, tarlasını anlatmaktadır. Saban çiftçilerin tarlayı sürmek için kullandığı ağaçtan yapılmış bir tarım aletidir. On iki saban, yirmi dört öküz demektir. Buradan ailenin zengin, geniş toprakları, tarlaları olup çiftçilik ile geçinen bir aile olduğu da anlaşılmaktadır:

“Bu kader benim kaderim
Ben de kaderi güderim
On iki sabanlıca eşim
Yazı¹⁰da başak ederim” (3/2)

(5) numaralı ağıt konu olan gencin dağda sülük (salyangoz) toplarken ölmesiyle ilgili anlatılanlara göre, köyde o dönemlerde sülük toplayarak da aile geçiminin sağlandığı anlaşılmaktadır. KK-1, şu şekilde aktarmaktadır:

“Türkiye o yıllarda Fransa’ya sülük (salyangoz) ihraç ediyordu. Fakir insanlar geçimini sülük toplayarak temin ediyorlardı. Sülükleri topladıktan sonra bakkallara satıyorlar, onlardan da Ceyhan’dan tüccarlar gelip alıyorlardı. Kış mevsiminde yağmur yağdığı zaman ıslak zeminde geceleri sülükler ortaya çıkar, çimenlerin üzerinde yayılırlar. O nedenle sülük toplama işi de geceleri yapılırdı. İyi geliri vardı. Çünkü Ceyhan’da salyangoz fabrikası vardı. Paketleme yapıp ihraç ediliyordu. Hatta köyün karşısındaki Doruk kasabasından bazı kişiler gece köyün dağlarındaki ışıkları görünce, köyü düşmanlar bastı sanıp yardıma gelmişler, köylülerden sormuşlar, onlar da löküs¹¹ lambalarıyla sülük toplandığını duyunca kasabaya geri dönmüşler.”

“Koca boğaz koca boğaz
Geceler olur ayaz
Aldım öldürdün oğlum
Aldırmadın bana muraz¹²
Oğlum benim, Dede’ m benim
Kurban olsun anan senin” (5/2)

Bir ağıt örneğinde geçen “güz gelir bayrak kaldırır” ifadesi, düğünlerin güz mevsiminde yapıldığını bildirmektedir. Bunun nedeni ise, “köylünün geçim kaynağı tarımdır ve mahsuller güz mevsiminde kalkar (toplanır). Düğün elde edilen hasılatla yapılır” (KK-1). Düğün evine bayrak dikme geleneği köyde eskiden beri yaşatılmaktadır. Düğün evinden kasıt, oğlan (güvey) evidir ve bayrak düğün olduğunun kanıtıdır:

Düğünün başlayacağı gün öğle namazı kılınır. Namazdan sonra, köyün gençleriyle birlikte oğlan evine gelinir ve bir bayrak alınıp evin çatısına veya herkesin görebileceği yüksek bir yere dikilir. Bayrağın dikildiği direğin üst ucuna soğan geçirilir. Bir tane de ayna bağlanır. Soğanın üzerine bir tane iğne, birkaç tane tavuk tüyü geçirilir. Gelin düğünün bitiminde eve indirildiği zaman, köyün gençleri bayrağın ucundaki aynaya nişan alırlar. Bunu kim kırarsa güvey ona bahşiş verir (Tarçın, 2000; 10).

“Elime verdiler güdük
Hamza bir solukta gidik
Güz gelir bayrak kaldırır
Abdallar da çalar düdük” (7/3)

¹⁰ Tarla, ova

¹¹ Hava basınçlı bir tür petrol lambası, lüks lambası

¹² Murat

Ağıtlardan köyde düğün davetinin gelenekte nasıl yapıldığına dair de bilgiler bulunmaktadır. Günümüzde düğün daveti okuntu ya da davetiye ile yapılmaktadır: “*Düğüne davet, okuntu adı verilen havlu dağıtımıyla yapılır, düğün bütün eşe dosta, akrabalara duyurulur. Okuntu, düğünden bir gün önce dağıtılır*” (Tarçın, 2000; 10). Ağıtın yakıldığı kişi bekâr ölen gençlerdendir ve “*kele okuntu mu saldın*” ifadesiyle ağıt yakımı sırasında cenaze evine gelen kişiye bu sözle hitap edilmiş, bu şekilde ağıta iştirak etmesi ağlaması istenmiştir. Ölüsüne değil düğününe gelmiş gibi canlandırma yapılıyor şifahen, ölmeseydi de düğünü olsaydı, sen de düğününe gelseydin demek istenmiştir. Yani cenazesi değil de düğünü olduğu varsayılmaktadır. Aşağıdaki örnekte de görüleceği üzere, ağıtta geçen “okuntu verilmesi, takı takılması” gibi ayrıntılar bununla ilgilidir. Bu ifadenin bekâr ölen gençlerin ardından yakılan ağıtlarda genellikle söylendiği kaynak kişilerce ifade edilmektedir (KK-1, KK-5).

*“Kele okuntu mu saldın
Geldi mi bizim Sakine
Babası kurtaramamış
Dayısı götür hekime” (2/7)*

Derlenen ağıtlarda yas tutma geleneğine ilişkin bilgiler de mevcuttur. “*Yakını ölen kişiler yas süresince eski elbise giyer, giyinip kuşanmaz, düğünlere katılmaz. Her bayramda cenaze evinde hüznün olur, ağıt olur. Yas tutanlar düğünlere gitmezler, ellerine kına yakmazlar. Eğer yas tutan kişi eline kına yakarsa köyde dedikodu olur (KK-5).*” Ağıtlarda geçen “kına yakmak” ifadesinden kasıt budur.

*“Ben kızlara tembih ettim
Kına yakmasın eline
Sakine teklife gelmiş
Beşli takıcı geline” (2/9)*
***

*“Sabahanan erken kalkar
Atmın yemini (gemini) takar
Kızkardeşin ölmemiş mi
Ellerine kına yakar” (3/1)*

Yas süresince düğünler yapılmaz, yapılsa da çalgı çalınmaz. Anlatılanlara göre, ağıtı yakılan gencin kız kardeşi üzerinde eski bir elbiseyle sessiz sedasız gelin gitmiştir (KK-5).

*“Şu dillerim oldu destan
Yazılar güvele bostan¹³
Darılma babamın kızı
Giydirmem gelinlik fistan
Ömür boyu yasım vardır
Babamoğlu Ömer Osman” (10/II-3)*

¹³ Tarladaki ekinlerin yeşillenmesi, çiçek açması.

Ağıtlarda ağıtçının kadere teslimiyet, isyan, itiraz, murat alma, çaresizlik gibi inanç unsurlarına rastlanmaktadır:

Kadere teslimiyet;

“Bu kader benim kaderim
Ben de kaderi güderim
On iki sabanlıca eşim
Yazıda başak ederim” (3/2)
***

Anasının adı Döndü
Duyan eller buna yandı
Siz kimseye bişey demen
Bu kaza Allah’tan geldi (7/2)
***

“Adı yazılmış taşlara
Allah vermesin başlara
Habba, Sultan kurban olsun
Alnında kara kaşlara” (2/10)

İsyân, İtiraz;

“Haklı oğlancığım haklı
Kesesi koynunda saklı
Suç mu etmiş benim oğlum
Vurduğu iki toklu” (3/5)

Murat alma;

“Koca boğaz koca boğaz
Geceler olur ayaz
Aldım öldürdüm oğlumu
Aldırmadın bana muraz
Oğlum benim, Dede’m benim
Kurban olsun anan senin” (5/2)

Çaresizlik;

“Kurban olayım Özden
Niye anlamıyon sözden
Babamoğlu gelmezse
Seni de alacaklar bizden” (10/I-1)
***

“Kurban olayım bacı
Ne de büyük böyle acı
Bir zalim derde düştüm
Yok imiş bunun ilacı” (10/II-1)
***

*“Gardaş tutmadı elimi
Düşman bilmedi halımı
Tez gel babamın oğlu
Eller alır gelini” (10/II-4)*

***

*“Âşık İbrahim'im çöktüm oturdum
Elim yandı yavrum suya batırdım
Senin gibi nazlıyı yitirdim
Aman dağlar duman çöke başına”*

Ağıtlarda Sosyo-Kültürel Unsurlar

Ağıtlardan köyün sosyal yaşamına, günlük olaylarına, gelenek göreneklerine dair elde edilebilecek başka ulaşabileceğimiz bilgiler de vardır. “Güz gelir bayrak kaldırır/ Abdallar da çalar düdüğü” ifadesinden anlaşıldığına göre düğünlerde çalgı çalanlar Abdallardır. Köy düğünlerinin geleneksel çalgısı davul zurnadır. Düdükten kasıt burada zurnadır. KK-1'in anlattığına göre, o dönemde Abdallar, köylerde çadırlarda yaşamışlar, ırgatlık yapmışlar; aynı zamanda bazıları köydeki düğünlerde çalgı çalarak; o dönemde doktor, hastane imkânları günümüzdeki gibi olmadığından köydeki erkek çocukların sünnetlerini yaparak geçinmişlerdir. Buradan Abdalların çeşitli zanaatlara sahip oldukları, bunlardan müzisyenlik ve sünnetçilik yaptıkları çıkarılabilir.

Aşağıdaki örnek, av kazasında ölen gencin ardından yakılan ağıttan bir dörtlüktür. Avcılığın o dönemlerde çok yaygın olduğunu KK-1, şöyle ifade etmektedir: “*Köyde tarlalar sürülmediği yani nadasa bırakıldığı zamanlar yağmur sularından göle benzer su birikintileri olur, o göllerde de ördekler kazlar olurdu. İş güç olmadığı için ava giderlerdi, çiftesini omzuna takan dağda keklük avlardı.*”

*“Abdullah hepsinin hası
Ötüşür ördeği kazı
Abdullah'im avdan gelirken
Anasına eder nazı” (2/2)*

İsalı, Avşar Türkmenlerinin yerleştiği köylerden biri olmasının yanı sıra çevre köylerdeki konargöçerlerin yaşadığı köylerden gelen Ceritlerin de uğrak yeri idi. Ceritler konargöçer Türkmen oymaklarındandır. KK-1'in büyüklerinden duyduğuna göre, Ceritler çoğunlukla Çukurova'da Ceyhan'a bağlı köyler olan Azizli, İmranlı'da yaşardı. O dönemde yerleşiklerdi. Çete gibi vurucu kırıcı insanlardı. Eskiden eşkıyalık yaparlardı, at çalarak geçinirlerdi. Falan köyde iyi at kimde varsa, o atları çalıp yüksek paraya köy pazarlarında satarlardı. Bu kişilere at hırsız denirdi. Zamanında at hırsızlığı yaygınmış. At hırsızlığı yapmayan adama kız vermezlermiş, evlenince geçimini sağlayamayacağını düşünürlermiş. Çünkü at o zaman kıymetli bir hayvan, atlarla ulaşım sağlanıyordu, ayrıca çiftçilik yapılırdı. Aşağıdaki örnekte Ceritlerin beylerinden bahsedilmektedir:

“Durdu’m ağlar, Efendi’m ağlar
Gene dumanlandı dağlar
Cerit¹⁴te oturan beyler
Mulla oğlum vardı’m ola” (3/4)

Ağıtlardan o döneme ilişkin kullanılan eşyalar, giyim-kuşam kültürü hakkında da bilgiler edinebiliyoruz. Ağıtlarda geçen eşyalar ve giysiler aşağıda verilmektedir:

Halı heybe: “Bugünkü alışveriş çantası işlevini görmektedir. Köylü alışverişini onunla yapar. Şehre gidilir alışveriş yapılır, içine öteberi konur. Halı heybeyi eğer kişinin atı varsa atına, yoksa omzuna atar. Bu halı heybeleri köylüler ıstarla evlerinde kendileri dokurlar. O dönemlerde ulaşım atla ya da at arabalarıyla sağlanırdı. Çünkü ağıtın yakıldığı zamanlar olan 1950-65 yılları arasında köylerde ulaşım çok zordu. 1965’ten sonra köy yolları yapılarak ulaşım yavaş yavaş daha rahat olmaya başladı. Köyde atın günlük hayattaki işlevine gelince: atla yolculuk yapılır, yani binek olarak kullanılır; arabaya koşulur (at arabası); atla tarla sürerler (çifte koşarlar); eskiden biçerdöver yoktu, o nedenle atla çakmak taşıyla işlenmiş düven aletiyle harman sürerlerdi (KK-1).”

“Ağla Hüsne kızım ağla
Kunduramı sıkı bağla
Sabah Ceyhan’a gidecek
Halı heybesin hazırla” (9/7)

Kese: Ağıtta geçen “kese” para kesesidir. “Eskiden bezden dikilen düğmeli kapaklı bir eşyadır. Gömleğin altına içten iple kemer gibi vücuda bağlanır (KK-1).”

“Haklı oğlancığım haklı
Kesesi koynunda saklı
Suç mu etmiş benim oğlum
Vurduğu iki toklu” (3/5)

Sırma: “Üzeri işlemeli, nakışlı yelek veya ceketlere denir. O zaman sırmalı giysiler, ceketler vardı. Erkekler de giymekle birlikte kadınların giyiminde daha yaygındır (KK-5).”

“Yeryüzünde biten hurma
Gökyüzünde öten turna
Çarşıda satılan sırma
Ondan alırım oğlum sana” (3/9)

Kırmızı keçe: “Atın beline yara açmamak için eyerin altına yumuşak cinsten keçe konulur. Halk bilgisine göre dört ayaklıların yarası olursa iyileşmez. Yaradan dolayı da eyer takamazlar (KK-5).”

“Kıratta kırmızı keçe
Oğlum gelir seke seke
Oğlum Yarsuvattan gelir
Onaltılık içe içe” (3/6)

¹⁴ Konargöçer Türkmenler

Örme yün: “Küçük danaları buzağları kaçmasın diye ağaca ayağından veya boynundan bağlamak için yünden yapılmış ip. Bazen de hayvanlar hava çok sıcak olursa ağaç gölgesinde olması için ağaca bağlanır (KK-1, KK-5).”

“İnekler geldi meleşti
Örme yün aldı ulaştı
Hürü kızım inek sağar
Saçı zibile dolaştı” (8/2)

Frenk çizme: “Dizden yukarı meşin deriden sırma işlemeli pahalı olduğu için genellikle ağaların giydiği bir çizme. Atla düğüne, önemli davetlere giderken giyilir (KK-1).” Ölünce halası çizmeyi ayağından çıkarıp omzuna atıp getirdiği için ağıtta canlandırma yapılmıştır:

“Alında da kara yazma
Durdu ağa evin bozma
Zeynep halan halay çeker
Omzunda frenk çizme” (9/3)

***

“Frenk çizmesi takılı
Gelin yağlamış kekili
İşte koyup gidiyorsun
Hani bunun evvekili” (9/4)

Sonuç

Ağıtlar, geçmişten bugüne genellikle ölüm, ayrılık, hasret, çeşitli toplumsal olaylar üzerine yakılan çoğunluğu da söyleyeni unutulmuş ezgili şiiirlerdir. Anonim ürünlerin içinde insana en çok dokunan, insanı hüzne boğan nazım düzeninde ürünlerdir. Ağıtların birçok yörede sözlü kültürde belli bir söyleme geleneği içinde geçmişteki canlılığı ile olmasa da günümüzde de yaşatıldığı bilinmektedir. Bir Avşar yerleşimi olan İsalı, Avşar ağıtlarının söylendiği yerlerden biri olması ve ağıt söyleme geleneğinin yaşatılması sebebiyle Çukurova ağıt söyleme geleneğinin bir parçasıdır. İsalı’da ağıt söyleme geleneği Çukurova’daki gelenekle benzer özellikler göstermektedir. Ağıt yakımı sırasında, acı orada bulunanların da ağıt koşmalarına katılmasıyla paylaşılır, birlikte ağlaşılır. Ağıtçı; ölenin yaşamından, murada eremeyişinden, yarım kalmış düğün hazırlıklarından, yuvasını kuramadığından, güzelliğinden, fiziki ve karakter özelliklerinden, giyiminden kuşamından bahsetmektedir. Derlenen ağıtların biri ayrılık, diğerleri ölüm üzerine yakılmış olup; erkek ağıtçılar da bulunmakla birlikte, ağıtları yakanlar kadınlardır ve ağıtları yakanlar genellikle aile fertleridir. Bunlar anne, kız kardeş olmaktadır. Ağıt yakmasıyla ün salmış ağıtçıların da cenaze yerine gelerek ağıt yaktığı görülmektedir. Ağıtçıların hafızaları güçlü kişiler oldukları, duyduklarını anında öğrenebilme yeteneğine sahip oldukları bilinmekle birlikte, ağıtları yakanlarla aktaranlar aynı özelliktedirler. Gerek cenaze yerinde gerekse sonradan bulunulan ortamlarda duyduklarını ezberleyen aktarıcı kişiler geleneğin yaşatılmasında önemli bir işlevi yerine

getirmektedirler. Cenaze sonrasında da zaman zaman aileler, akrabalar biraraya geldiklerinde ölen kişinin adı geçtiğinde bu ağıtları söyleyerek acıyı yeniden yaşarlar. Geleneğin aktarılmasında herhangi bir usta-çırak ilişkisi yoktur. Ağıtlar, ölüm ardından o anda söylenip, o anda hafızası güçlü kişiler tarafından öğrenilmektedir. Ağıtların, kaza, hastalık, cinayet, intihar gibi ani ölümlerin ardından genç yaşta ölenlere yakıldığı görülmektedir. Ölen gençlerin bekar olmaları, bazılarının nişanlı olmaları ve düğün hazırlıkları yaptıkları sırada yaşamlarını yitirmeleri, ağıtların yakıcılığını arttırmış ve hafızalarda derin izler bırakmalarına sebep olmuştur. Çünkü ağıtların geçmişten günümüze hafızalarda taşınmasında ölümlerin ne yaşta, nasıl, hangi şartlarda olduğu da önemli bir role sahiptir. Ayrıca derlenen ağıtlardan o döneme ilişkin giyim kuşam kültürü, kullanılan eşyalar, günlük yaşam, gelenekler vs. elde edilmekle geçmişin toplumsal kültür ve değerlerine ışık tutulmaktadır. Bu yönüyle başka ağıtların da incelenip değerlendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Kaynak kişiler ağıtların söylendikten sonra çeşitli toplantılarda bir araya gelindiğinde tekrar söylendiği böylece hafızası kuvvetli kişiler tarafından ezberlenip aktarıldığını ifade etmektedirler. Bugün bu sözlü kültür ortamı geçmişte olduğu gibi yaşamasa da ağıt söyleme geleneği devam etmektedir. Avşar ağıtlarının canlılığını koruduğu İsalı'da bugün hayatta olmayan ve yaşayan ağıtçıların ağıtları dilden dile dolaşarak varlığını korumakta ancak geleceğe aktarımı yeni ağıtçılar, aktarıcılarla ve sözlü kültür ortamından yazılı kültür ortamına aktarılmasıyla sağlanabilecektir.

İsalı Ağıt Örnekleri

Ağıt (1)

Bir kadının bir tek oğlu olan genç, askerde sıtma hastalığına tutulur ve orada ölür. Acılı annenin oğluna yaktığı ağıttır.

"1.Hoşgeldin hacı dayısı

Biz olduk başı kayası

Kızlarıma kıran girsin

Oğlum içinin iyisi

***

2.Adana'ya vardımıdı

Var kuzumun koğuşları

Aceb beni bırakır mı

Başındaki çavuşları

***

3.Adana'ya vardımıdı

Trampetler tathı öter

Küçücükten asker ettim

Kuzum koğuşunda yatar" (Tarçın, 2000; 37).

Abdullah'ın Ağıtı (2)

Abdullah adında bir genç, bir kızını sever ve annesinden onu istemesini söyler. Annesi Abdullah'a: "Sen ölsen bile bu kızını sana almam", der. Bunun üzerine Abdullah kara sevdadan vereme yakalanır, hasta olup yatağa düşer. Bir süre sonra da ölür. Ağıtın 1950'li yıllarda söylenmiştir.

"1. Abdullah hepsinin hası

Bir zaman çekerler yası

On gündün beri ağlıyor

Kalmamış anasının sesi

***

2. Abdullah hepsinin hası

Ötüşür ördeği kazı

Abdullah'ım avdan gelirken

Anasına eder nazı

***

3. Biri Mehmet biri Hayrı

Yolları var ayrı ayrı

Babası everememiş

Dayısı eversin gayrı

***

4. Elbise vermiş terziye

Hayırlı olsun dememiş

Doktor perhiz deyince

Su içip ekme yememiş

***

5. Şu sırada oturanın

Hepisi emmi uşağı

Nerede olsa bulurum

Ergen¹⁵ oğlumun kuşağı

***

6. Tavsın¹⁶ da da enli surat

Acı acı kişniyor kırat

Dayım doktora götürsün

Misis'te kestirir bilet

***

7. Kele okuntu mu saldın

Geldi mi bizim Sakine

Babası kurtaramamış

Dayısı götür hekime

***

8. Erken yumuşlar yüzünü

Anan da döver dizini

İstemedi veriyorlar

---

¹⁵ Bekâr

¹⁶ Derlenen malzemede "tavsın" diye geçmektedir; fakat bunun yazıya kaydedilirken yanlış yazıldığı düşünüldüğü için kelimenin sözlük araştırmalarından "tavsır" olduğuna kanaat getirilmiştir. Fotoğraf, resim anlamına gelmektedir

Gevrek'in hanım kızını

***

9. Ben kızlara tembih ettim

Kına yakmasın eline

Sakine teklife gelmiş

Beşli takıcı geline

***

10. Adı yazılmış taşlara

Allah vermesin başlara

Habba, Sultan kurban olsun

Alnında kara kaşlara

***

11. Gadanı alayım¹⁷ Senem

Zor olur ciğer acısı

Gerisine kulak asma

Perk¹⁸ yandı Habba bacısı" (Tarçın, 2000; 39-40).

Ağıt (3)

Yaşlı bir kadının yirmi iki yaşında ölen oğluna söylediği ağıttır. Sarı Mehmet lakaplı genç, dağda avcılık yaparken sıkıldığı kurşunun yanlışlıkla birine değdiğini sanır ve bunun üzerine ödü patlar ölür. Senem adlı kızla nişanlıdır.

"1. Sabahanan erken kalkar

Atmın yemini (gemini) takar

Kız kardeşin ölmemiş mi

Ellerine kına yakar

***

2. Bu kader benim kaderim

Ben de kaderi güderim

On iki sabanlıca eşim

Yazıda başak ederim

***

3. Sarı çiçek çıkmış dize

Kurban olurum ala göze

Yarım düğürçü gideceğim

Şu karşıdaki Senem kıza

***

4. Durdu'm ağlar, Efendi'm ağlar

Gene dumanlandı dağlar

Ceritte oturan beyler

Mulla oğlum vardı m'ola

***

5. Haklı oğlancığım haklı

Kesesi koynunda saklı

Suç mu etmiş benim oğlum

---

¹⁷ Dert ve üzüntüyü paylaşmak

¹⁸ Çok, fazla

Vurduğu iki toklu

***

6. Kıratta kırmızı keçe

Oğlum gelir seke seke

Oğlum Yarsuvattan¹⁹ gelir

Onaltılık²⁰ içe içe

***

7. Çınarın dalı sallanır

Ne söylesem o bellendir

Hacı olmuş benim babam

O da hicaza yollanır

***

8. Yücelerden öter keklik

Ağzım söyler dilim ıklık

Gerdanlıkla gaziyi

Senem'e takacağım beklik

***

9. Yeryüzünde biten hurma

Gökyüzünde öten turna

Çarşıda satılan sırma²¹

Ondan alırım oğlum sana" (Tarçın, 2000; 37-38).

Ağıt (4)

Güllü kızı seven Kürt Ali Hasan (eskiden soyadı yokken anne ya da baba adıyla çağrılır) adında bir genç, kızı ailesinden ister; fakat kızın kardeşi Hasan bu evliliğe mani olur ve Kürt Ali, Hasan'ı köy dükkânının önünde kurşunlayarak öldürür. Daha sonra Kürt Ali ile Güllü kız evlenirler. Kaynak kişilere göre bu ağıtın 1940'lı yıllarda söylendiği tahmin edilmektedir.

"1. Hovara gönlüm hovara

Guluncumu verdim duvara

Hasan oğlum hodu²² gezer

İncecik sarar sigara

***

2. Hota oğlancığım hota

Yol gitmez dükkândan öte

Göbeğinden kurşun değmiş

Gömlek yanar tüte tüte

***

3. Başında da sarı şapka

Ortalığı aldı fitne

Hasan oğlum vuruluşu

Güllü kızı tuttu sıtma" (Tarçın, 2000; 39).

¹⁹ Ceyhan

²⁰ Bir sigara adı

²¹ Cepken, süslü yelek

²² Kabadayı

Dede'nin Ağıtı (5)

Dede isimli fakir bir aşiret çocuğu arkadaşının düğününe gidebilmek için dağa sülük toplamaya çıkar. Dağdan düşerek ölen gencin ölüsü üç gün sonra bulunur. Acılı anne oğlunun ağıtını yakar. Ağıt 1960'lı yıllarda yakılmıştır.

*"1.Sabahanan erken kalktım
Eseli'ye doğru baktım
Baktım ki oğlum gelmemiş
Yorganını sarılıp öptüm
Oğlum benim Dede'm benim
Kurban olsun anan senin*

***

*2.Koca boğaz koca boğaz
Geceler olur ayaz
Aldım öldürdüm oğlumu
Aldırmadım bana muraz
Oğlum benim, Dede'm benim
Kurban olsun anan senin*

***

*3.Çıktım çamlığı başına
Bakın gözüümün yaşına
Baktım ki oğlum gelmemiş
Haber verin gardaşıma
Oğlum benim, dedem benim
Kurban olsun anan senin" (Tarçın, 2000; 42).*

Hacı Sani'nin Ağıtı (6)

Askerden yeni gelen Hacı Sani, gençlerle birlikte kanala yıkanmak için gider ve orada boğulur. Olay 1960-61 yıllarda yaşanmıştır.

*"1.Yandım komşularım yandım
Göle vardım geri döndüm
Kara kekil kara bıyık
Durmuş'u Hacı'yı saldı*

***

*2.Eş olduk sana Azime
Darılma benim sözüme
Eğer gardaş geri gelse
Gayıl ollum üç kuzuma*

***

*3.Gadamı alayım Eşe
Yaşa babamoğlu yaşa
Canımı kurban edeyim
Kanala düşen gardaşa*

***

4. *Gadan allım babam kızı*

*Bizler yiğidin bacısı
Kanala düşmüş de ölmüş
Babamın ergen hacısı*

***

5. *Yukarı çıkarım amma*

*Derdime derman olmanız
Bacım kızı istiyor diye
Dolanıp bize gelmeniz" (Tarçın, 2000; 44).*

Hamza'nın Ağıtı (7)

17-18 yaşlarında olan Hamza adlı bir genç başka bir köye nişana giderken bindiği motor devrilir ve bu kazada ölen gence Fadime adlı hâk âşığının yaktığı ağıttır. 1965'li yıllarda söylenmiştir.

"1. *Hamza evlerinin gülü*

*Kırıldı Bebek'in beli
Öldüğünü duyunca
Döküldü milleti eli*

***

2. *Anasının adı Döndü*

*Duyan eller buna yandı
Siz kimseye bişey demen
Bu kaza Allah'tan geldi*

***

3. *Elime verdiler güdük*

*Hamza bir solukta gidik
Güz gelir bayrak kaldırır
Abdallar da çalar düdük" (Tarçın, 2000; 45).*

Hürü'nün Ağıtı (8)

Annesi tutucu olan Hürü adındaki genç kız bir gün annesi tarlaya giderken kendisini de götürmesini ister; fakat arabadan geri indirilir. Bunun üzerine tarladan dönüşte ahırın kapısını açık gören anne Hürü'nün kendini astığını görür. Annesinin baskısı ve kardeşinin 15 yıla mahkum olmuş olması Hürü'nün intiharına neden olur. 1955-57'li yıllarda söylenmiştir.

"1. *Arabaya binmiş iken*

*Götürmemişler yazıya
Canımı kurban ederim
Asılı ölen kuzuya*

***

2. *İnekler geldi meleşti*

*Örme yün aldı ulaştı
Hürü kızım inek saçar
Saçı zibile dolaştı*

***

3.Kırk yağlığı var oyalı

Kıçı sandıkta dayalı

Hürü'm ekmek yemez oldun

On beş sene duyalı

***

4.Kızım kızların içinde

Yemen kıması saçıldı

Evdin miydi kestek²³ kızım

Düğürçün Payas içinde

***

5.Mezarına mezarına

Ağlıyorum üzerine

Kız çeyizini dökerim

Hamidiye pazarına

***

6.İki tane fistan dikmiş

Biri al da biri sarı

Öldüğünü aramıyom

Arada perişan karı

***

7.Bekir Efendi okur cengi

Kendirini bıçaklamış

Düşman olman hatun anam

Yoktur ağamın dengi" (Tarçın, 2000; 45-46).

Mittin Durdu'nun Ağıtı (9)

Kalçasında yara çıkıp da ölmüş olan orta yaşlı Mittin Durdu'ya baldızının yakmış olduğu ağıttır.

"1.Kaşı kara gözü kara

Kalçasında çıkmış yara

Sabah Adana'dan geldi

Hasan ile Ali Kara

***

2.Gadan alayım Fatma

Etme Kadir Mevlam etme

Daha benim bacım gelin

Her adamı tutmam tutma²⁴

***

3.Alnında da kara yazma

Durdu ağa evin bozma

Zeynep halan halay çeker

---

²³ Traktörle tarlayı sürdükten sonra, sürülen toprağın kazısı un gibi olur, bazısı da şişkin durur. Bu benzetmeyle çocuk sevmelerinde kestek kızım veya kestek oğlum gibi yakıştırmalar kullanılır. Kişinin biraz tombulca olduğunu gösterir

²⁴ Ağanın kapısında çalışan şimdiki kâhya demektir. Çiftlikte her işi çekip çeviren malını mülkünü namusunu güvendiğin kişidir

Omzunda Frenk çizme

***

4.Frenk çizmesi takılı

Gelin yağlamış kekili

İşte koyup gidiyorsun

Hani bunun evvekili

***

5.Çardakta çaldırır sazı

Öksüz kalmış üçcaz kızı

Köyde kalsın biraz Hüsne

(.....)

***

6.Karşıdan tomofil koptu

Köylü üstümüze kepti

Zanettim gelinçi geldi

Tez gayın evine saldım

***

7.Ağla Hüsne kızım ağla

Kunduramı sıkı bağla

Sabah Ceyhan'a gidecek

Halı heybesin hazırla" (Tarçın, 2000; 46-47).

Osman'ın Ağıtı (10)

Nişanlı olan Osman'ın kız kardeşinin düğününde tartışma sonucu öldürülmesi üzerine kız kardeşinin yaktığı ağıttır.

I

"1.Kurban olayım Özden

Niye anlamıyon sözden

Babamoğlu gelmezse

Seni de alacaklar bizden

***

2.Ne olduysa bize oldu

Herkes de yuvamı kurdu

Kurban olayım sürmeli gardaş

Nişanlımı eller aldı

***

3.Ölene olur ölene

Bacım n'olur kalana

Babamoğlu ev de yaptırmış

O da kaldı virane

***

4.Çağırım da gardaş gelsin

Ateş düşsün evi yansın

Düşmanın bacıları

Bacım gibi gelin olsun

II

1. *Kurban olayım bacı*

Ne de büyük böyle acı
Bir zalim derde düştüm
Yok imiş bunun ilacı

***

2. *Şu dillerim oldu aşık*

Gardaş sallamamış beşik
Kör ocaklı babamoğlu
Evinde yanmıyor ışık

***

3. *Şu dillerim oldu destan*

Yazılar güvele bostan
Darılma babamın kızı
Giydirmem gelinlik fistan
Ömür boyu yasım vardır
Babamoğlu Ömer Osman

***

4. *Gardaş tutmadı elimi*

Düşman bilmedi halımı
Tez gel babamın oğlu
Eller alır gelini

***

5. *Biz de bilmedik suçunu*

Kundura sıkmış kıçımı
Ergenim teneşire çıkar
Hacı da yumuş saçımı

***

6. *Neye varıcı halımız*

Adana'ya gitti ölümüz
Tez gel babamoğlu tez gel
Özden'in geldi yalnız

***

7. *İki aydır biz ağlıyok*

Beş bacı, gelin, ana
Bitmedi gelin kınası
Gene yakacağım kına

***

8. *Neye geldin evimize*

Gurban olurum elinize
Babamoğlu geri gelse

Kına vururum elinize" (Tarçın, 2000; 47-49).

Döne Gelin Ağıtı (11)

Döne gelin iki çocuğunu da yanına alarak kocasını terk eder ve başka bir adamla evlenir. Bunun üzerine yüreği yanan koca bu ağıtı yakar. Köyde hâk âşığı olarak bilinen ve bir Avşar olan Âşık İbrahim Demircan'ın ağıtıdır. Adı tam olarak Hacı Mustafa İbrahim'dir. 1930'lu yıllarda olayın yaşandığı ve ağıtın söylendiği tahmin edilmektedir.

Âşık İbrahim sobada yakmak için her gün dağdan eşiğiyle odun söküp getirmiş. Köyde o vakitlerde küçük bir çocuk olduğunu söyleyen kaynak kişi komşu olduklarını ve avlu duvarları bitişik olduğundan her gün odundan geldiğinde bu ağıtı söyleyip ağladığını aktarmaktadır (K.4).

“1. Aştı gitti göremedim boyunu
Kuzulardan soramadım huyunu
Kolay mı sevmek elin köyünü
Aman dağlar duman çöke başına
***

2. Ceyhan'a vardım kuzuyu gördüm
Şükürler olsun dilini duydum
Yavrum seni buraya armağan verdim
Aman dağlar duman çöke başına
***

3. Ceyhan'a da vardım konargöçer
Elindeki testisini yerlere döker
Emmisi gelir boynunu büker
Aman dağlar duman çöke başına
***

4. Başına da atmış telliden serpüş
Aklıma geldikçe oluyom sarhoş
Sabahanan kalktım kuzular bir hoş
Aman dağlar duman çöke başına
***

5. Yüksekğinde kaplanlarım heykişir²⁵
Enginde telli turnam çağrışır
Anam diye kuzularım bağırışır
Aman dağlar duman çöke başına
***

6. Hopurun dağımın murtları kara
Döne açtım içerime bir yara
Kötüyüünen kaçtın günümü ara
Aman dağlar duman çöke başına
***

7. Âşık İbrahim'im çöktüm oturdum
Elim yandı yavrum suya batırdım
Senin gibi nazlıyı yitirdim
Aman dağlar duman çöke başına”

(Tarçın, 2000; 43-44).

²⁵ Haykırmak

Kaynakça**Sözlü Kaynaklar**

Not: Saha çalışmasıyla elde edilen bilgiler, bizzat yaptığım görüşmeler neticesinde yaşayan kaynak kişilerden derlenmiştir. Kaynak kişiler metin içerisinde KK-1 (Kaynak Kişi 1, Kaynak Kişi 2) vb. şeklinde kısaltmalar yapılarak gösterilmiştir. Bu kişilerle ilgili bilgiler aşağıda, “adı-soyadı, doğum yılı, eğitim durumu, mesleği ve doğum yeri” olarak sıralanmıştır.

(KK-1): Nizamettin Tarçın, 1947 doğumlu, ortaokul mezunu, emekli, İsalı. (Görüşme: 11.04.2019).

(KK-2): Ferhat Gevrek, 1967 doğumlu, ilkokul mezunu, esnaf, İsalı. (Görüşme: 11.04.2019).

(KK-3): Mahmut Afaracı, 1964 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, İsalı. (Görüşme: 11.04.2019).

(KK-4): Kenan Çeker, 1951 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, İsalı. (Görüşme: 11.04.2019).

(KK-5): Adalet Tarçın, 1951 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı, İsalı. (Görüşme: 11.04.2019).

(KK-6): Asalet Aşıcı, 1952 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı, İsalı. (Görüşme: 11.04.2019).

Yazılı Kaynaklar

Artun, Erman; *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Karahan Kitabevi, Adana, 2016.

Artun, Erman; *Türk Halk Bilimi*, Karahan Kitabevi, Adana, 2018.

Bali, Muhan; *Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Banarlı, Nihat Sami; *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi/Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar*, C.1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.

Boratav, Pertev Naili; *100 soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 2016.

Dilçin, Cem; *Türk Şiir Bilgisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

Elçin, Şükrü; *Türkiye Türkçesinde Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Eren, Muharrem; *Kocaavşar Köyü ve Tarihte Avşarlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.

Esen, Şükrü (1982). *Anadolu Ağıtları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görkem, İsmail; *Türk Edebiyatında Ağıtlar (Çukurova Ağıtları)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

Kemal Yaşar; *Ağıtlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.

Makal, Tahir Kutsi; “Avşar Ağıtları”, *II Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri II. Cilt*, Ankara 1982, s.284-285.

Özdemir, Ahmet Z.; “Tarihi Gerçekler İçinde Dadaloğlu”, *Avşarelleri Düşünce ve Kültür Dergisi*, S.2, Kayseri 2007, s. 8.

Şimşek, Esmâ; *Kadirli ve Osmaniye Ağıtları*, Kültür Ofset Basımevi, Antakya, 1993.

Tarçın, Gülsüm; *Adana-Ceyhan İlçesi İsalı Köyü Folklor Araştırması*, Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Basılmamış Lisans Tezi, 2000.

Türkçe Sözlük; “Ağıt”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

Elektronik Kaynaklar

Adana Ceyhan İsalı Köyü. (2019, 05 Şubat). <http://www.koylerim.com/adana-ceyhan-isali-koyu-2378h.htm>.

Artun, Erman. (2020, 27 Kasım). *Osmaniye’de Ağıt Söyleme Geleneği ve Osmaniye Ağıtları*.

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/erman_artun_osmaniye_agit.pdf.

Kaya, Doğan. (2020, 27 Kasım). *Halk Şiirinde Biçim ve Tür*.

http://www.dogankaya.com/fotograf/halk_siirinde_bicim_ve_tur.pdf

Resmi Gazete. (2019, 20 Ocak). On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması

İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair

Kanun. Sayı: 28489 (2012, 12 Kasım),

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>.